

HONORÉ
DE BALZAC

Moș Goriot

Traducere și note de
EDUARD CLAUDIU BRĂILEANU

Cuprins

I. Pensiunea de familie.....	5
II. Clienții pensiunii.....	13
III. Trei locatari mai speciali.....	20
IV. Moș Goriot.....	25
V. Când te înseli în afaceri.....	30
VI. Sursa tuturor relelor.....	34
VII. Eugène de Rastignac.....	43
VIII. Pasiuni bine tăinuite.....	52
IX. Cum își bat joc mesenii de moș Goriot.....	68
X. În lumea bună se intră greu.....	74
XI. Cât de mult sunt pervertite femeile și cât de păcătoasă este vanitatea bărbaților.....	86
XII. O să reușesc!.....	108
XIII. Cine este domnul Goriot?.....	114
XIV. Drumurile întortocheate nu duc la nimic bun.....	120
XV. Ambiția nu este dată oricui sau „Din povetale lui Vautrin către Rastignac“.....	134
XVI. Schimbarea îi priește Tânărului Eugène.....	151
XVII. Intrigile se fac și se desfac (și) la teatru.....	160
XVIII. Începutul unei prietenii.....	168
XIX. Femeile sunt în stare de orice sacrificiu.....	179
XX. Norocul le surâde începătorilor.....	187
XXI. Logica lui Vautrin.....	196

XXII. Când vocea conștiinței și ambiiția nu se împacă deloc.....	202
XXIII. Poliția secretă intră pe fir.....	211
XXIV. Propunerea lui moș Goriot.....	222
XXV. Norocul dă, uneori, peste tine când dormi.....	230
XXVI. O zi cu totul specială din istoria pensiunii Vauquer.....	242
XXVII. Păcălește-Moartea nu poate păcăli poliția.....	252
XXVIII. Trădătorii nu sunt niciodată iertați.....	262
XXIX. Noul apartament al lui Eugène.....	269
XXX. Ghinoanele se țin lanț.....	279
XXXI. Gustul fericirii lasă urme.....	284
XXXII. Aparențele ascund suferințe adânci.....	290
XXXIII. Moș Goriot este grav bolnav.....	311
XXXIV. Dragostea de tată.....	315
XXXV. Lacrimi și suferință la balul doamnei de Beauséant.....	323
XXXVI. Trebuie să ajungi pe moarte ca să-ți dai seama ce fel de copii ai.....	333

HONORÉ DE BALZAC

Le père Goriot

© RAO Distribuție 2018

Pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Ilustrația copertei

© Induno Domenico, *Testa di vecchio popolano*
(secolul al XIX-lea)

2018

ISBN 978-606-006-101-4

RAO Distribuție

Str. Bârgăului nr. 9-11, sector 1, București, România

www.raobooks.com

www.rao.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BALZAC, HONORÉ DE

Moș Goriot / Honoré de Balzac ; trad. din lb. franceză:
Eduard Claudiu Brăileanu. - București : RAO Distribuție, 2018
ISBN 978-606-006-101-4

I. Brăileanu, Eduard Claudiu (trad.)

821.133.1

curge poate câteva lacrimi *intra muros* și *extra muros*¹. Va fi ea oare înțeleasă de cei ce trăiesc în afara Parisului? Dați-mi voie să am unele rezerve, căci firele nevăzute ale poveștii pline de tâlcuri și de culoare locală nu pot fi apreciate decât între colinele din Montmartre și dealurile de la Montrouge, în valea bine cunoscută a maghernițelor gata să cadă și a ulițelor desfundate. O vale plină de suferințe reale, de bucurii adesea amăgitoare și atât de frământată, încât nu știu care lucru de mirare s-ar mai putea petrece pentru a da o impresie de oarecare stabilitate. Dar ici și colo se întâlnesc dureri pe care vicii și virtuți nenumărate le fac mărete și solemne. În fața lor, sentimentele egoiste și propriile interese pălesc, iar senzația pe care o lasă rămâne doar cât ai înghițit pe nerăsuflare un fruct savuros. Carul civilizației, asemănător cu cel al idolului de la Jaggernat², trecând peste o inimă care nu se lasă atât de ușor strivită și în care i-s-a împiedicat roata, abia dacă își încetinește o clipă mersul, o strivește și își continuă drumul glorios. Așa că, și domniile voastre, cei ce stați comod în fotoliu acum, care ținând cartea aceasta în mâini vă veți spune: „Poate că o să mă binedispună puțin povestea asta!” Și după ce veți fi citit chinurile tainice ale lui Moș Goriot, vă veți însulea cina, punând insensibilitatea dumneavoastră pe seama autorului, acuzându-l de exagerare, de fantezie. Dar... s-o știți de la mine: drama aceasta nu este nici plăsmuire și nici un roman. Totul este real, într-atât de

¹ Înăuntru și în afara cetății (lat.). În text, cu sensul de în interiorul și în afara Parisului.

² Jaggernat – localitate în India, unde se desfășoară anual o procesiune hindusă, în cursul căreia statuia zeului cetății, Krishna, este plimbată într-un car uriaș, printre pelerini. Se spune că în timpul sărbătorii religioase pelerinii neatenți, aflați în fața carului, erau călcăți în picioare.

real, încât fiecare poate regăsi unele elemente din poveste în propria viață sau poate chiar în inima lui.

Casa care adăpostește pensiunea și care aparține doamnei Vauquer este așezată în josul străzii Neuve-Sainte-Geneviève, acolo unde drumul coboară către strada Arbalète, pe o pantă atât de abruptă și de grea, încât caii o urcă sau o coboară foarte rar. De aceea, o liniște copleșitoare domnește pe străduțele înguste dintre domul Val-de-Grâce și Panteon, două monumente ce schimbă culorile cerului, aruncând în vîzduh tonuri gălbui sau întunecând pământul prin umbrele mohorâte ale cupolelor uriașe. Aici, caldarâmul e mereu uscat, căci pâraiele nu au nici apă și nici mâl, și iarba crește pe lângă ziduri. Până și cel mai nepăsător om devine la fel de trist ca toți ceilalți când trece prin zonă. Apariția unei trăsuri ajunge să fie un eveniment, casele sunt cenușii, iar zidurile au iz de închisoare. Un parizian rătăcit prin partea locului n-ar da decât peste pensiuni de familie sau așezăminte asemănătoare, mizerie persistentă sau plăcileală, bâtrâni agonizând și tineri sprințari, muncind în silă. Niciun alt cartier al Parisului nu este mai înfiorător și nici, trebuie să-o recunoaștem, mai puțin cunoscut. În special strada Neuve-Sainte-Geneviève este ca o ramă de bronz, singura potrivită pentru a încadra drama ce urmează, care nu poate fi pe deplin înțeleasă dacă nu prezentăm dinainte tușele-i cenușii, precum și miezul său grav. Tot așa, treaptă cu treaptă, scade și lumina, iar glasul călăuzei devine cavernos, pe măsură ce călătorul coboară în catacombe. Comparația este justă, căci cine ar putea spune cu certitudine ce-i mai înspăimântător de văzut: inimi împietrite sau teste goale?

Fațada pensiunii dă spre o grădinăță, casa fiind perpendiculară pe strada Neuve-Sainte-Geneviève, de unde poate fi admirată în toată splendoarea. De-a lungul fațadei, între casă și micuța grădină din față, se află o cărare cu prundiș, în formă de jgheab, lată cam de un stânjen, din care pornește o aleă de nisip, mărginită de mușcate, de leandri și de rodii, plantate în ghivece mari din faianță albastră și albă. Pe aleea poți ajunge printr-o portiță, deasupra căreia stă scris: CASA VAUQUER, iar dedesubt: *Pensiune de familie pentru ambele sexe și pentru alții.* În timpul zilei, printre zăbrelele portiței, prevăzută cu un clopoțel cu un sunet foarte strident, se întrezărește la capătul pavajului, pe zidul din fața străzii, o arcadă pictată de un artist din cartier cu un model de marmură verde. În falsa firidă pictată, se ridică o statuie reprezentându-l pe Amor. Și, văzând cât este de scorojită spiala care o acoperă, căutătorii de simboluri ar descoperi, poate, un mit al iubirii pariziene, de a cărui iluzie vor scăpa la cățiva pași mai încolo. Sub soclu, o inscripție pe jumătate ștearsă de trecerea timpului, aducând aminte de vechimea monumentului prin entuziasmul pe care-l mărturisește față de Voltaire, ajuns în capitală în anul 1777, spune așa:

*Oricine-ai fi, acesta ți-e stăpânul:
Ți-a fost, îți este sau îți va fi.*

La căderea nopții, poarta cu zăbrele este dublată de un oblon masiv. Grădiniță, largă atât cât ține clădirea, este mărginită de zidul dinspre stradă și de cel al casei vecine, de-a lungul căruia stă agățată o perdea de iederă ce îl maschează complet și atrage privirea treătorilor printre-un efect pitoresc în Paris. Fiecare din cele două ziduri este acoperit de spaliere și viță-de-vie

cu boabe stafidite și brumate ce dau bătăi de cap doamnei Vauquer în fiecare an, fiind adesea subiect de discuții pentru locatarii pensiunii. De-a lungul fiecărui zid, se află o aleă îngustă, ce duce la umbrarul de tei, cuvânt pe care doamna Vauquer, ca orice femeie din familia Conflans, îl rostește cu încăpățânare *tiei*, în ciuda tuturor remarcilor legate de pronunție făcute de oaspeții casei. Între cele două alei laterale, străjuite de pomi fructiferi toaletați cu grijă, se află o parcelă pătrată, semănată cu anghinare, iar pe margini cu măcăriș, lăptuci și pătrunjel. Sub umbrarul de tei este pusă o masă rotundă, vopsită în verde și încunjurată de scaune. În zilele prea călduroase, oaspeții pensiunii, anume cei suficient de bogăți să-și permită luxul unei cafele, vin aici să o savureze, sub o căldură de clocit ouăle. Fațada, de trei etaje plus mansardă, este zidită din piatră și văruită în acel galben care dă un aer sărăcăios aproape tuturor caselor pariziene. Cele cinci ferestre ale fiecărui etaj, prevăzute cu mici pervazuri pătrate sunt dotate cu jaluzele, dar niciuna nu seamănă cu o alta, parcă anume făcute astfel de un meșter nepricoput. Zidul de la stradă are numai câte două ferestre, iar cele de la parter au zăbrele. În spatele casei se află o curte, cam de douăzeci de pași, unde trăiesc în bună pace porci, găini și iepuri și în fundul căreia se ridică o magazie de lemn. Între magazie și fereastra bucătăriei, stă agățat un dulap de păstrat proviziile, iar pe sub el trece jgheabul pentru lături. Ograda această dă spre strada Neuve-Sainte-Geneviève printr-o poartă îngustă pe unde bucătăreasa aruncă gunoaiele casei, curățind cloaca aceasta cu multă apă, de teama molimelor.

Destinat anume nevoilor unei pensiuni, parterul se compune dintr-o cameră luminată prin cele două

ferestre de la stradă și în care intră printr-o ușă cu vitraliu. Acest salon dă într-o sufragerie, separată de bucătărie printr-o scară cu trepte pătrate din lemn, vopsite și bine spălate. Nimic nu este mai trist ca acest salon mobilat cu fotoli și scaune tapițate cu stofă din păr de cal, cu dungi mate și lucioase. În mijloc, se află o masă rotundă, cu o placă de marmură Sainte-Anna deasupra, decorată cu obișnuitul serviciu pentru ceai, din porțelan alb, cu ornamente aurii aproape șterse de vreme, un model cum găsești oriunde astăzi. Încăperea, cu podeaua destul de veche, are lambriuri din lemn cam de jumătatea înălțimii unui om, iar deasupra, pereți sunt acoperiți cu tapet lucios, reprezentând principalele scene din *Telemac*¹, cu personajele sale viu colorate. Între cele două ferestre cu grilaj, se află înfățișat tabloul festinului dat de Calypso în cinstea fiului rătăcitorului Ulise. De patruzeci de ani, pictura aceasta este prilej de picanterii nostime pentru oaspeții mai tineri, ce se cred mai presus decât sunt dacă iau peste picior cina săracăcioasă la care-i împinge nevoia. Șemineul din piatră, cu vatra mereu curată, ceea ce arată că aici nu se face focul decât la ocazii foarte însemnate, este împodobit cu două vase pline de flori artificiale, vechi și prăsuite, alături de o pendulă din marmură albăstruie, de cel mai prost gust. Această primă începere emană un miros particular, diferit de mirosurile cunoscute, ceva ce s-ar putea numi *mirosul pensiunii*. Un amestec de stătut, de rânced și de mucegai ce te înfioară, umed și pătrunzător, care îți amintește o sufragerie unde abia

¹ Roman mitologic de François Fénelon (1651-1715), în care sunt povestite aventurile lui Telemac, fiul lui Ulise, plecat să-și caute tatăl.

s-a luat masa: duhnește a vase nespălate, a bucătărie, a spital, toate la un loc. Duhoarea ar putea fi descrisă mai bine numai dacă s-ar inventa un procedeu de măsurare a tuturor lucrurilor grejoase stârnite de râgăielile zgomotoase ale clientilor, fie ei tineri sau bătrâni. Ei bine, în ciuda mirosurilor scârboase, dacă ar fi să îl comparați cu sufrageria în care dă, ati găsi că salonul este elegant și parfumat ca alcovul unei domnițe. Sufrageria, acoperită în întregime cu lambriuri din lemn, a fost pe vremuri zugrăvită într-o culoare greu de ghicit astăzi și pe care mizeria s-a adunat în straturi, desenând figuri ciudate. De-a lungul peretilor stau agățate polițe slinoase, pline cu carafe ciobite și mătuțe de vreme, inele de metal pentru sulul șerbetelor, stive de farfurii din porțelan, cu margini albastre, fabricate la Tournai. Într-un colț, este așezat un dulap cu despărțituri numerotate, în care se păstrează șervețelele locatarilor, pătate și ele de sosuri ori de vin. Sunt apoi tot felul de piese de mobilier, demodate de multă vreme și aruncate de prin toate casele, dar așezate aici ca ultimele vestigii ale civilizației. Puteți vedea de pildă un barometru cu un călugăr capucin ieșind din chilia lui când plouă, gravuri oribile ce taie oricui pofta de mâncare, toate în rame din lemn negru lustruit și cu dungi aurite, o pendulă încadrată în solzi de aramă, o sobă veche, lămpi Argand pline de praf și îmbăcisite de ulei, o masă lungă acoperită cu o mușama atât de soioasă, că un client pus pe şotii și-ar fi putut scrie numele folosindu-și degetul drept condei, scaune fără picioare, rămășițe de rogojini de papură sfărâmicioasă, deșirându-se la cea mai mică atingere și niște amărâte de sobițe, cu vopseaua sărită la interior, cu ușile stricate

și cu mânerele de lemn complet arse. Ca să arătăm vechimea mobilierului, demodat, deskleiat, mâncat de molii, olog, chior și schilod, cătinându-se la fiecare mișcare și gata să se prăbușească în orice clipă, ar trebui să facem o descriere prea amănunțită, ce ar lungi prea mult povestea noastră, lucru pe care cititorii grăbiți nu ni l-ar ierta. În sfârșit, aici domnește săracia, fără nici cea mai mică preocupare de a o ascunde: una dată de o zgârcenie apăsătoare și zdrențuroasă. Și dacă mizeria nu o acoperă cu totul încă, urmele ei sunt peste tot; dacă nu-i ciuruită de găuri și peticele nu sunt la fiecare pas, curând va cădea pradă putregaiului.

II

Clientii pensiunii

Camera poate fi văzută în toată splendoarea ei pe la ora șapte dimineață, când pisica doamnei Vauquer se strecoară înaintea stăpânei, sare de pe un bufet pe altul, își linge mustățile după laptele din cele câteva străchini acoperite cu farfurii și începe a toarce dis-de-dimineață. Apare imediat și văduva, cu boneta ei de pânză, de sub care ieșe o șuviță din meșa prost prinsă. Merge târșâindu-și papucii scâlciați. Chipul brâzdat și durduliu, din mijlocul căruia țășnește nasul ca un cioc de papagal, mâinile mici și grăsuțe, mutra ei de evlavioasă, sănii prea mari, bălăngănidu-se la orice pas, toate sunt în perfectă armonie cu sala unde mizeria și igrasia se împletește pe fiecare perete, unde s-a cuibărit duhoarea. Doamna Vauquer respiră, deci, aerul acesta înăcrit și infect, fără să pară că-i pasă. Figura sa rece ca prima brumă de toamnă, ochii înconjurați de riduri adânci, cu o expresie ce trece de la zâmbetul fleșcait al dansatoarei la încrustarea morocănoasă a cămătarului, în sfârșit, întreaga ei ființă îți arată de la început starea pensiunii, după cum localul trădează întreaga

personalitate a stăpânei. La fel cum inelul nu poate fi despărțit de un anume deget, nici chipul ei nu poate fi închipuit fără imaginea pensiunii. Fața umflată și palidă a femeii scunde este produsul acestei vieți, după cum tifosul se transmite prin inhalarea aerului dintr-un spital. Juponul ei de lână tricotată, mai lung decât fusta, croită și ea dintr-o altă rochie mai veche, și ale cărui scame cad prin găurile stofei, redă fidel imaginea salonului, a sufrageriei, a grădiniștei, apoi spune ceva și despre bucătărie și clienții pensiunii. Tabloul este complet când se află și ea în casă. Doamna Vauquer, în vîrstă de vreo cincizeci de ani, seamănă cu toate femeile trecute prin necazuri. Are ochii sticloși, aerul innocent al unei codoașe care respinge mai întâi târgul doar pentru a te stoarce și mai mult de bani, gata să-i trădeze pe Georges sau pe Pichegrul¹, dacă cei doi nu au fost încă trădați. Totuși, locatarii cred despre ea că n-a avut noroc și că este săracă lipită pământului, ca ei. „Este o femeie de treabă în felul ei”, o căinează. Dar ce-o fi fost domnul Vauquer? Nu a pomenit niciodată de el! Cum și-a pierdut avereia? „Prin tot felul de nenorociri” – răspunde ea. Zicea că față de ea s-a purtat rău, că nu i-a lăsat moștenire decât lacrimile, casa pentru a-și duce traiul și dreptul de a nu mai avea parte de nicio nenorocire pentru că, spunea ea, îndurase tot ce poate suferi un om. Auzindu-și stăpâna venind cu pașii mici și repezi, bucătăreasa Sylvie cea grăsană se grăbea să

¹ Georges Cadoudal și Charles Pichegrul (general francez) au conspirat împotriva lui Bonaparte. Expresia *a-i trăda pe Georges și Pichegrul* arată un spirit mai oportunist și mai josnic decât al ambilor bărbați.

șteargă din preajmă, făcându-se că duce micul dejun locatarilor din pensiune.

În general, vizitatorii din afara nu-și făceau abonament decât la masa de seară, care costa treizeci de franci pe lună. La vremea când începe povestea de față, locatarii interni erau în număr de șapte. La primul etaj erau cele mai bune apartamente ale casei. Doamna Vauquer locuia într-unul, cel mai modest, iar în celălalt stătea doamna Couture, văduva unui comisar-ordonator al Republicii. Cu ea locuia o Tânără domnișoară, Victorine Taillefer, căreia îi era ca o mamă. Chiria pentru cele două persoane se ridica la o mie opt sute de franci pe lună. Celelalte două apartamente de la etajul al doilea erau ocupate de un bătrânel pe nume Poiret și, respectiv, de un bărbat la vreo patruzeci de ani, care purta perucă neagră, își vopsea favoriții, se dădea drept fost negustor și se numea Vautrin. Al treilea etaj se compunea din patru camere, din care două erau închiriate: una de către o domnișoară bătrână, Michonneau, cealaltă de un fost fabricant de paste fainoase și de scrobleală, ce răspunde la numele de Goriot. Celelalte două camere rămase libere erau pentru aşa-zisele *păsări călătoare*: studenți săraci care, la fel ca moș Goriot și domnișoara Michonneau, nu-și permiteau să plătească mai mult de patruzeci și cinci de franci pe lună pentru masă și casă. Numai că doamna Vauquer nu prea îi suporta și nu-i acceptă decât când nu găsea ceva mai bun, fiindcă mâncau prea multă pâine. Una din cele două camere era ocupată acum de un Tânăr venit la Paris de prin preajma orașului Angoulême, pentru a studia dreptul, provenit dintr-o familie numeroasă, care facea sacrificii mari ca să-i trimită lui o mie două sute de franci pe an. Eugène de Rastignac, căci aşa se numea el, era unul dintre